

Ολοκαύτωμα Χορτιάτη: «Η Τέχνη-Λήθης Αντίδοτο»

Πηγή:	ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ	Σελ.:	1,42-43	Ημερομηνία έκδοσης:	01-09-2024
Αρθρογράφος:		Επιφάνεια :	2365.23 cm ²	Κυκλοφορία:	1200
Θέματα:	ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ				

ΧΟΡΤΙΑΤΗΣ 80 χρόνια
μετά το Ολοκαύτωμα **42-43**

συνάντηση

με τον εκπρόσωπο του Συλλόγου Οικογενειών Θυμάτων Ολοκαυτώματος Χορτιάτη
Μπάμπη Νανακούδη

Μ Του Νίκου Ασλανίδη

Ολοκαύτωμα Χορτιάτη: «Η Τέχνη-Λήθης Αντίδοτο»

Σειρά εκδηλώσεων πραγματοποιούνται αυτές τις ημέρες με αφορμή τη συμπλήρωση 80 χρόνων από το Ολοκαύτωμα του Χορτιάτη. Οι εκδηλώσεις με την επωνυμία: «Η Τέχνη-Λήθης Αντίδοτο...» θα συνεχιστούν μέχρι τέλη Οκτωβρίου στη Θεσσαλονίκη, στον Πολυχώρο Πολιτισμού «Ισλαχανέ», αλλά και στο Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης.

Το ιστορικό

Στις 2 Σεπτεμβρίου 1944, λίγες βδομάδες πριν την αποχώρηση των Γερμανών από την Ελλάδα, η Βέρμαχτ διέπραξε ένα από τα ειδικότερα ναζιστικά εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Πρωταγωνιστής ο ψυχοπαθής Φριτς Σούμπερτ που υπήρξε ένας από τους χειρότερους εγκληματίες πολέμου και ξεκίνησε τη δράση του από το Ρέθυμνο. Συγκρότησε το «Ελληνικό Σώμα Κυνηγών», που αποτελείτο από 150-200 ντόπιους γερμανόφιλους δωσίλογους αλλά και εγκληματίες Βαρουνίτες από φυλακές.

Αρχικά προέβησαν σε εκτελέσεις, βασανιστήρια και λεηλασίες σε όλους τους νομούς της κατεχόμενης Κρήτης.

Τα εγκλήματα του Σούμπερτ προκάλεσαν τις διαμαρτυρίες των κατοίκων προς τις γερμανικές αρχές του Ηρακλείου με αποτέλεσμα ο Γερμανός φρούραρχος, στρα-

τηγός Φρίντριχ-Βίλχελμ Μίλερ να διατάξει τη σύλληψή του και τον εγκλεισμό του σε ψυχιατρείο.

Τελικά όμως έναν μήνα αργότερα ο Σούμπερτ, με άνωθεν εντολή, προήχθη σε επιλοχία και αναχώρησε για Θεσσαλονίκη για να συνεχίσει την αιματηρή του δράση.

Στον Χορτιάτη, εκτέλεσαν και έκαψαν ζωντανούς 149 αμάχους, μεταξύ των οποίων 36 παιδιά κάτω των 10 ετών. Πολλές γυναίκες και ανήλικα κορίτσια βιάστηκαν πριν δολοφονηθούν. Το χωριό που είχε 2.500 κατοίκους, λεηλατήθηκε και καταστράφηκε ολοσχερώς. Όπως δήλωσε στη «ΜτΚ» ο εκπρόσωπος του Συλλόγου Οικογενειών Θυμάτων Ολοκαυτώματος Χορτιάτη Μπάμπης Νανακούδης, με αφορμή τη συμπλήρωση των 80 χρόνων από το Ολοκαύτωμα του Χορτιάτη θα πραγματοποιηθούν μέχρι τον Οκτώβριο σειρά εκδηλώσεων ενώ συνεχίζονται οι προσπάθειες για τη δημιουργία Μουσείου Ιστορίας και Ολοκαυτώματος Χορτιάτη, γιατί ο αγώνας ενάντια στην ιστορική λήθη πρέπει να είναι καθημερινός.

Γιατί οι Γερμανοί αποφάσισαν να κάψουν τον Χορτιάτη;

Δίγο προτού η γερμανική κατοχή τελειώσει στην Ελλάδα έγινε στον Χορτιάτη ένα

από τα ειδικότερα εγκλήματα. Ο θάνατος ενός Γερμανού στρατιώτη-χημικού σε μία τυχαία ένοπλη συμπλοκή στο Ρωμαϊκό υδραγωγείο, μεταξύ ανταρτών του ΕΛΑΣ, που είχαν στήσει ενέδρα για άλλο λόγο και Γερμανών, που συνόδευαν προπορευόμενο όχημα της εταιρείας Ύδρευσης και μετέβαιναν στις πηγές της Αγίας Παρασκευής για να τις χλωρίωσουν, επίπευσε την προαποφασισμένη και καλά οργανωμένη απόφαση των Γερμανών και των Σουμπερταίων Ταγματασφαλιτών να αφανίσουν τον Χορτιάτη και τους κατοίκους του.

Λίγες ώρες αργότερα από το πρωινό επεισόδιο, οι γερμανικές δυνάμεις της Βέρμαχτ, υπό την διοίκηση του ανθυπολοχαγού Βίλυ Πόλμαν, συνεπικουρούμενες από ορδές ταγματασφαλιτών του Σούμπερτ, έφτασαν στο Χορτιάτη με δεκάδες οχήματα για να εφαρμόσουν το προμελετημένο τους σχέδιο.

Περικύκλωσαν το χωριό από τις τρεις πλευρές και στη συνέχεια ξέσπασαν σε πράξεις παράφορης βίας. Ευτυχώς οι περισσότεροι κάτοικοι βλέποντας τους Γερμανούς και τους Έλληνες συνεργάτες τους να πλησιάζουν εγκατέλειψαν τα σπίτια τους και έφυγαν στο δάσος. Πολλοί ηλικιωμένοι όμως και γυναικόπαιδα αποφάσισαν να μείνουν στο χωριό γιατί πίστεψαν ότι δεν πρόκειται να τους πειράξουν αφού δεν είχαν καμία σχέση με το επεισόδιο.

Τελικά πώς τους συμπεριφέρθηκαν οι Γερμανοί και οι Έλληνες συνεργάτες τους;

Όσοι δεν είχαν εγκαταλείψει το χωριό, τους συγκέντρωσαν σε δύο σημεία και τους οδήγησαν στον φούρνο του Γκουραμάνη και στο σπίτι του Νταμπούδη, μετατρέποντας αυτούς τους δύο χώρους σε κρεματόρια. Τους έκαψαν ζωντανούς με αποτέλεσμα συνολικά 149 άτομα να βρουν τραγικό θάνατο, από τα οποία τα 51 άτομα ήταν κάτω των 18 ετών. Υπήρχαν και μωρά, ένα βρέφος δύο μηνών, ο Αλέξανδρος Σαρβάνης και η Μιλήτσα Δρακούδη, τριών μηνών, Οκτώ παιδιά και ένας άνδρας γλιτώσαν ως εκ θαύματος μέσα από το κολαστήριο του φούρνου Γκουραμάνη.

Τι σας είπαν οι επιζώντες;

Αν και πέρασαν τόσα χρόνια, οι επιζώντες μιλούσαν συνέχεια για το «κάψιμο» του Χορτιάτη που το θεωρούσαν γεγονός κομ-

βικής σημασίας. Δεν έλεγαν ολοκαύτωμα αλλά κάψιμο. «Γεννήθηκα έναν χρόνο μετά το κάψιμο...» ή «Παντρεύτηκα πέντε χρόνια πριν το κάψιμο...».

Η θεία μου Ελένη Γκουραμάνη-Νανακούδη, ήταν 10 χρονών και είχε επιζηήσει από τον «Φούρνο Γκουραμάνη». Όπως μας έλεγε οι Σουμπερτίτες άρπαζαν τα μωρά και χτυπούσαν τα κεφαλάκια τους στους τοίχους του φούρνου... Ήταν φρίκη... Δεν μπόρεσε ποτέ να ξεχάσει τα νεκρά βλέμματα της μάνας και της αδελφής της. Τη στίβα των νεκρών έξω από το φούρνο, όπου και η ίδια βρήκε καταφύγιο, κάνοντας τη νεκρή. Θυμιάταν δύο ταγματασφαλίτες που μάλωναν μεταξύ τους γιατί ο ένας ήθελε να την πυροβολήσει και ο άλλος του έλεγε: «Μην την πυροβολείς, δεν την βλέπεις πως είναι θα πεθάνει σε λίγο...». Μάλιστα μετά από χρόνια ο ένας της τηλεφώνησε και την ρώτησε εάν ζει. Όλα αυτά την ακολουθούσαν μέρα-νύχτα. Έγιναν ένα με τη ζωή της και θεωρούσε ιερό της καθήκον να τα γνωρίζει ο κόσμος γι' αυτό και πήγαινε στα σχολεία και μιλούσε στα παιδιά.

Επισκέπτονται μαθητές σχολείων του Χορτιάτη για να μάθουν για το Ολοκαύτωμα;

Εδώ και χρόνια έρχονται δεκάδες γυμνάσια και λύκεια της Θεσσαλονίκης κυρίως και όχι μόνον, για να μάθουν την ιστορία του Χορτιάτη. Το ίδιο γίνεται τα τελευταία χρόνια και με πολλές συλλογικότητες Γερμανών και Αυστριακών εκπαιδευτικών, μαθητών, ιστορικών αλλά και δημοσιογράφων. Τα νέα παιδιά ακούνε την ιστορία του Ολοκαυτώματος και βλέπουν το μνημείο με τα ονόματα αλλά κυρίως τις ηλικίες. Εκεί ακούς επιφωνήματα: «Δύο μηνών, τριών μηνών...», νιώθουν σοκ γιατί δεν το χωράει ο νους τους πως είναι δυνατόν να δολοφονούν ένα βρέφος. Γι' αυτό λέμε ότι πρέπει να πάνε και να μάθουν την ιστορία του Χορτιάτη και όλων των μαρτυρικών χωριών όλοι οι μαθητές... Την Ιστορία, όμως, χωρίς «κουτσουρέματα», όπως συμβαίνει στο Μνημείο Ολοκαυτώματος Χορτιάτη, όπου αναγράφεται η μισή αλήθεια: «Εκάψαν ζώντες υπό των Γερμανών Ναζί την 02/09/1944». Καμία αναφορά στους Έλληνες δωσίλογους ταγματασφαλίτες, που εκείνη τη μέρα έκαναν όλη τη «βρώμικη» δουλειά, με αποκεφαλισμούς, βιασμούς, και άλλα ασύλληπτα βασανιστήρια.

Τα νέα παιδιά ακούνε την ιστορία του Ολοκαυτώματος και βλέπουν το μνημείο με τα ονόματα αλλά κυρίως τις ηλικίες. Εκεί ακούγουν επιφωνήματα: «Δύο μηνών, τριών μηνών...», νιώθουν σοκ γιατί δεν το χωράει ο νους τους πώς είναι δυνατόν να δολοφονούν ένα βρέφος

Φωτ. αρχείου.

Είχατε στόχο να δημιουργήσετε και Μουσείο Ολοκαυτώματος. Τελικά γιατί δεν προχώρησε αυτό το μουσείο;

Αγωνιζόμαστε ως «Σύλλογος Οικογενειών Θυμάτων», ως «Κίνηση Πολιτών Χορτιάτη» και ως εφημερίδα «Χορτιάτης 570», εδώ και πολλά χρόνια για να δημιουργηθεί ένα Μουσείο Ιστορίας και Ολοκαυτώματος στο Χορτιάτη, όπως πιστεύουμε ότι πρέπει να γίνει και σε όλα τα μαρτυρικά χωριά της χώρας μας. Πρέπει να γίνουν αυτά τα μουσεία εστίες προβληματισμού για τον ρατσισμό, την ξενοφοβία, την ειρήνη, την έμφυλη βία κ.λπ.

Δυστυχώς, διαχρονικά η Τοπική Αυτοδιοίκηση δεν θεωρεί κυρίαρχο αυτό το θέμα. Οι δήμοι θεωρούν υποχρέωσή τους να κάνουν 2-3 μέρες πριν τα Ολοκαύτωματα κάποιες εκδηλώσεις όπως προβλέπει το «πρωτόκολλο» και μετά σιωπή... Πρέπει να δημιουργηθούν λοιπόν αυτά τα μουσεία που θα λειτουργούν ως διαρκή εργαστήρια ειρήνης και θα ασχολούνται με θέματα που απασχολούν την κοινωνία μας όπως η ακροδεξιά και ο ρατσισμός που έχει σηκώσει επικίνδυνα το κεφάλι σε όλο τον κόσμο. Γι' αυτό και η πολιτεία πρέπει να σκύψει επάνω σ' αυτό το θέμα.

Είναι εξαιρετικά σημαντικό να περάσει η ιστορία των ολοκαυτώματων στις νεότερες γενιές. Οι επιζώντες (δυστυχώς οι περισσότεροι) έχουν φύγει από τη ζωή και εμείς που εισπράξαμε τις μαρτυρίες τους είμαστε σε μεγάλη ηλικία και σιγά-σιγά φεύγουμε.

Τι πιστεύετε για τις γερμανικές αποζημιώσεις; Μπορεί να τις διεκδικήσει η Ελλάδα 80 χρόνια μετά;

Είναι απόλυτα δίκαιο το αίτημα μας για γερμανικές αποζημιώσεις. Πρέπει όλα τα

μαρτυρικά χωριά να απαιτήσουν αποζημιώσεις για τα εγκλήματα που διέπραξαν οι Γερμανοί. Πρέπει κατά την προσωπική μου άποψη να απαιτήσουμε από το γερμανικό κράτος να δημιουργήσει ένα πολυχώρο πολιτισμού σε κάθε μαρτυρικό χωριό που να τον συντηρεί εφ' όρου ζωής και να υπάρχει μία λιτή επιγραφή ότι ο γερμανικός λαός ζητά συγγνώμη για τα εγκλήματα που διέπραξαν οι Ναζί στο Χορτιάτη και σε όλους τους μαρτυρικούς τόπους. Πέρα όμως από την προσωπική μου άποψη, το αίτημα του «Εθνικού Συμβουλίου Διεκδίκησης των Γερμανικών Οφειλών προς την Ελλάδα» στο οποίο κι εγώ συμμετέχω και στηρίζω, είναι απόλυτα δίκαιο. Δυστυχώς όμως τα χρόνια περνάνε, οι μνημες εξασθενίζουν και η επίσημη πολιτεία δεν δείχνει ενδιαφέρον για αυτό το θέμα. Μόνο στα χαρτιά αναπτύσσεται κυρίως ως προεκλογικός λόγος που μετά ξεχνιέται. Βλέπουμε τι συνέβη με το πρώτο μεγάλο ολοκαύτωμα του 20ού αιώνα στην Αφρική. Στη Ναμίμπια, λοιπόν, κατάφεραν να έρθουν σε συμφωνία με το γερμανικό κράτος και να υπάρξει ένα σημαντικό οικονομικό τίμημα, με τον όρο που έθεσαν οι Γερμανοί να μην ονομαστεί «γερμανικές οφειλές για το ολοκαύτωμα», ακριβώς για να μην τεκμηριώνουν δικαίωμα οι ευρωπαϊκοί λαοί για τα δικά τους ολοκαύτωματα. Δυστυχώς όμως η ελληνική πολιτεία χρόνια τώρα, δεν πράττει αυτά που οφείλει ενώ έχουν βγει οι γνωστές δικαστικές αποφάσεις όπως για παράδειγμα για το Δίστομο, και με μία υπογραφή του υπουργού Δικαιοσύνης θα μπορούσαν να εφαρμοστούν. Δυστυχώς οι αποφάσεις δεν εφαρμόζονται και οι λόγοι είναι καθαρά πολιτικοί.

Τι εκδηλώσεις προγραμματίζετε για φέτος;

Έχουμε ξεκινήσει από πολύ νωρίς την οργάνωση των εκδηλώσεων λόγω του συμβολισμού της επετείου των 80 χρόνων. Θα γίνει ο καθιερωμένος ιστορικός περίπατος μνήμης στους χώρους μαρτυρίου του Ολοκαυτώματος όπου αναφερόμαστε στο ιστορικό των γεγονότων, έρχονται νέα παιδιά για να μάθουν την ιστορία, διαβάζουμε στίχους ποιημάτων που γράφτηκαν και μαρτυρίες επιζώντων από το Ολοκαύτωμα και ακολουθούμε την πορεία των μελλοθανάτων. Παράλληλα έχουμε μικρά μουσικά και θεατρικά δράματα. Σήμερα το απόγευμα θα γίνει η καθιερωμένη Λαμπαδηφορία Ειρήνης και θα ακολουθήσει συναυλία με τον Δημήτρη Μπάση και την Ασπασία Στρατηγού. Αύριο θα γίνει επιμνημόσυνο τρισάγιο και στη συνέχεια κατάθεση στεφάνων, ομιλία και το απόγευμα διεξαγωγή ποδοσφαιρικού αγώνα με τη συμμετοχή βετεράνων αλλά και εν ενεργεία ποδοσφαιριστών, στο γήπεδο ποδοσφαίρου Κισσού Χορτιάτη.

Παράλληλα θα λειτουργήσει έκθεση εικαστικών με τίτλο «9η Τέχνη και Ολοκαύτωμα», με δημιουργίες καλλιτεχνών από το χώρο των κόμικ όπου αποτυπώνουν τα γεγονότα του Ολοκαυτώματος με τη δική τους σύγχρονη ματιά. Όταν, πριν 20 περίπου μήνες, πρωτοξεκινήσαμε τον σχεδιασμό για την επέτειο των 80 χρόνων από το Ολοκαύτωμα με κεντρικό στόχο την εξωστρέφεια των εκδηλώσεων, δεν μπορούσαμε να φανταστούμε όλα όσα τελικά έγιναν και θα γίνουν για να τιμηθεί η εμβληματική αυτή επέτειος, κυρίως στη Θεσσαλονίκη. Όλο τον αρχικό σχεδιασμό και τις αρχικές σκέψεις μας, αλλά και τις πρώτες σημαντικές επαφές με τους μεγάλους θεσμικούς πολιτιστικούς φορείς της Θεσσαλονίκης (Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης, Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης) τα γνωρίσαμε με ανοιχτή επιστολή στο περινοίο επετειακό τεύχος της εφημερίδας μας, και στη συνέχεια, στις αρχές του 2024, σε συνάντησή μας με το δήμαρχο κ. Καϊτεζίδη, όπου υπήρξε πλήρης συμφωνία για το προτεινόμενο περιεχόμενο του «Έτους Ολοκαυτώματος Χορτιάτη». Έτσι λοιπόν, ο δήμος Πυλαίας-Χορτιάτη από την αρχή δήλωσε την υποστήριξη και την έμπρακτη συμμετοχή του σ' όλα τα τιμητικά δράματα στη Θεσσαλονίκη, ξεφεύγοντας από τα στενά χρονικά και τοπικά όρια του Χορτιάτη όπως γινόταν χρόνια τώρα (2-3 μέρες πριν την επέτειο). Εξωστρέφεια, για να γίνει η μνήμη του Χορτιατινού

Ολοκαυτώματος υπόθεση και των Σαλονικιών, και όχι μόνον... Τα παραπάνω επιβεβαιώθηκαν ομόφωνα και στην «Επιτροπή Μαρτυρικότητας» του δήμου μας που συνεδρίασε την περασμένη άνοιξη, υπό την προεδρία και την καθοριστική συμβολή του Προέδρου του Δημοτικού Συμβουλίου, Μιχάλη Γεράνη. Και έτσι όλα πήραν τον δρόμο τους... Το πρώτο σημαντικό τιμητικό αφιέρωμα στα 80χρονα, έγινε στο 25ο Διεθνές Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης τον Μάρτιο, με την προβολή δύο σημαντικών ταινιών για το κάψιμο του Χορτιάτη. Μεγάλη η συμμετοχή και η συζήτηση που ακολούθησε τις προβολές. Ήδη το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος (ΚΘΒΕ) και η Κρατική ορχήστρα Θεσσαλονίκης (ΚΟΘ) μας είχαν γνωρίσει την απόφασή τους να συμμετάσχουν στις τιμητικές εκδηλώσεις. Το μεν ΚΘΒΕ με την συγγραφή έργου και το «ανέβασμα» της παράστασης στο Χορτιάτη και στη Θεσσαλονίκη, για τις ανάγκες τις οποίες μας ζητήθηκε μάλιστα ανάλογο αρχαικό υλικό που το προσφέραμε με όλη μας την καρδιά... Η δε ΚΟΘ μας πρότεινε την ανάθεση σε διεθνούς κύρους συνθέτη, της δημιουργίας πρωτότυπου συμφωνικού έργου, εμπνευσμένου από το Ολοκαύτωμα του Χορτιάτη, σε συμπαραγωγή με τον δήμο. Η δημοτική μας αρχή συμφώνησε και έτσι δρομολογήθηκε αυτό το εξαιρετικό και μοναδικό γεγονός. Τα δημιουργία του έργου ανέλαβε ο διάσμος Άγγλος συνθέτης συμφωνικής μουσικής David Bruce, στον οποίο στείλαμε αρκετό πληροφοριακό υλικό (ντοκιμαντέρ, μαρτυρίες, φωτογραφικό υλικό κ.ά.) σχετικά με το Ολοκαύτωμα του Χορτιάτη. Πέρα από τις παραπάνω εκδηλώσεις στη Θεσσαλονίκη, σχεδιάσαμε και μία σειρά άλλες, εξίσου σημαντικές. Μία μεγάλη ομαδική έκθεση εικαστικών έργων με θέμα το Ολοκαύτωμα, με την καθοριστική συνεργασία της «Φωτογραφικής Ομάδας Θεσσαλονίκης -UM-BRA», και ιδιαίτερα του σπουδαίου εικαστικού Βασιλή Καρκατσέλη, που ανέλαβε την επιμέλεια και όχι μόνο, του σπουδαίου αυτού εικαστικού γεγονότος. Προβολές ταινιών τεκμηρίωσης, λογοτεχνικά και μουσικά δράματα, ποίηση αλλά και performance, κ.ά. Όσο για τον χώρο που θα λάβουν χώρα όλα τα παραπάνω; Τον υπέροχο πολυχώρο πολιτισμού Ισλαχαναί θέλαμε, και έτσι προσφύγαμε στην Υψηρασία Νεώτερων Μνημείων στην οποία ανέκτη ο χώρος. Το αίτημά μας έγινε δεκτό και έτσι προγραμματίστηκαν όλες οι εκδηλώσεις.